

Najsłynniejszym więzieniem przeznaczonym dla terrorystów jest baza USA Guantamo na Kubie. Jest jednak także inne więzienie mające dłuższe tradycje w przetrzymywaniu terrorystów. Znajduje się ono na pustyni. Najbliższy zamieszkały punkt to stacja Żasłyk, zaś w promieniu 450 km brak większych zamieszkałych miejscowości. Więźniowie sami pieką sobie chleb.

Uzbekistan i jego tajne służby

Kazimierz Kraj

Więzienie jest ochraniane przez żołnierzy uzbeckiego MSW. W tej tirmie tej siedzieli m.in. organizatorzy ataków terrorystycznych przeprowadzonych w Taszkencie, skazani na najwyższy wymiar kary. Siedzą tam także szeregowi terroryści w rodzaju 22-letniego utalentowanego młodzieńca, który... sam przygotował 5 ton materiałów wybuchowych. Terrorystów przetrzymywanych w tym więzieniu ściga i aresztuje jedna ze sprawniejszych postradzieckich służb specjalnych, bezlitosna Służba Bezpieczeństwa Narodowego Uzbekistanu.

Uzbecy więźniowie

Uzbekistan jest najludniejszym krajem poradzieckiej Azji Centralnej. Oprócz dawnych republik radzieckich: Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu i Turkmenistanu, graniczy także z Afganistanem. Krajem od dwudziestu lat władą niepodzielnie Islam Karimow, najpierw, jako I Sekretarz KP Uzbekistanu, a obecnie, jako prezydent. W jego rządach ważną rolę odgrywają tajne służby. Poważnym zagrożeniem dla Uzbekistanu jest fundamentalizm islamski, kwestie związane z Doliną Fergańską oraz działającym w tym państwie Islamskim Ruchem Uzbekistanu, założonym przez weteranów wojny domowej w Tadżykistanie.

Dwanaście i jedenaście lat temu miały miejsce tzw. kryzysy, batkeńskie, kiedy to zbrojna grupa bojowników IRU wtargnęła z terytorium północnego Tadżykistanu do Kirgistanu. Podobny scenariusz został zrealizowany później, tj. w roku 2000, kiedy walki objęły terytorium Uzbekistanu. Po tych kryzysach Islamski Ruch Uzbekistanu przeniósł się z Tadżykistanu do Afganistanu, biorąc udział we współtworzeniu tzw. międzynarodowych brygad Osamy bin Ladena'.

W Uzbekistanie, jak praktycznie w każdej z poradzieckich republik², bazą do budowy własnych sił bezpieczeństwa, były zasoby republikańskiego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego, wywodzącego się ze struktur radzieckich. Obecnie najważniejszą służbą specjalną Uzbekistanu jest Służba Bezpieczeństwa Narodowego Uzbekistanu. Jej szefem od 1995 r. jest generał pułkownik Rustam Inojatow, były oficer wywiadu. Inne służby specjalne Uzbekistanu to: Służba Bezpieczeństwa Prezydenta i Wywiad Wojskowy, Służba Bezpieczeństwa

Prezydenta jest podobno opłacana w dolarach, dowodzi nią generał lejtnant Hamza Achatow. Swoją liczebnością przebija nawet swojego rosyjskiego odpowiednika.

W wyniku gier personalnych oraz intryg pozycja Wywiadu Wojskowego uległa istotnemu osłabieniu na rzecz SBN. Cztery pododdziały GRU (centrum wywiadowcze, węzeł łączności specjalnej, oddziały wywiadu agenturalnego oraz specjalnej łączności radiowej) zostały rozformowane, a część ich aktywów została przekazana do SBN. W wyniku tych przekształceń zakres zadań Wywiadu Wojskowego został praktycznie sprowadzony do poziomu rozpoznania o charakterze taktycznym.

Warto wspomnieć, iż uzbeckie służby specjalne zatrzymały w swoich szeregach wielu rosyjskojęzycznych funkcjonariuszy, którzy rozpoczęli służbę jeszcze w czasach istnienia KGB. Ponadto zmiany i reformy tej służby nie były przeprowadzane często. Utrzymywanie stabilności kadrowej oraz organizacyjnej powoduje, że sprawność działania Służby Bezpieczeństwa Narodowego Uzbekistanu jest utrzymywana na wysokim poziomie.

Islam Karimow w 2000 r. utworzył także wojska SBN, rozlokowane w każdym obwodzie. Liczebnie wojska te zajmują drugie miejsce po wojskach MSW³. Od 2004 r. częścią służby są także wojska ochrony pogranicza.

Zasadniczym zadaniem SBN jest walka z terrorystami, za których w Uzbekistanie uważa się również opozycjonistów. Do przeciwników reżimu zaliczane są: Islamski Ruch Uzbekistanu, partia Hizb – ut – Tahrir oraz podejrzewana, a nawet obwiniana o terroryzm partia „Erk”, której działalność jest prawnie zakazana. Innymi organizacjami, przeciwko którym spe służby Uzbekistanu prowadziły działania były partie „Birlik” i „Adolat”. SBN interesowała się także stowarzyszeniami Rosjan działającymi w największych miastach kraju. W kręgu podejrzanych znajdują się również Tadzycy zamieszkujący na wschodzie Uzbekistanu.

Już w początkach swojego istnienia operacje podejmowane przez SBN były działaniami zdecydowanymi. Za wiedzą i przy współpracy służb specjalnych innych krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (lub bez wiedzy tych instytucji). W 1992 roku na terytorium Kazachstanu zostali pochwyceni przywódca partii „Birlik” – Pułatow i Garajew. W Alma Acie został pochwycony przywódca Tadzyców uzbeckich – Bekmuchariev. Po wydarzeniach 1999 r. związanych z serią aktów terrorystycznych mających miejsce w Taszkencie SBN, przy współpracy Służby Bezpieczeństwa Ukrainy oraz Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego Kazachstanu, zatrzymała i odstawiała

Uzbekistanem od dwudziestu lat włada niepodzielnie Islam Karimow, najpierw, jako I Sekretarz KP Uzbekistanu, a obecnie, jako prezydent.

do Uzbekistanu ponad trzydziestu Uzbeków, członków Hizb – ut Tahrir. We wspomnianej operacji przeciwko aktywistom tej partii brała również udział Federalna Służba Bezpieczeństwa Rosji. W Samarze został zatrzymany jeden z liderów partii o nazwisku Ruzmiev. W Permie z kolei aresztowano niejakiego Jusupa, bojownika Hizb – ut Tahrir.

Służba Bezpieczeństwa Narodowego podejmowała również wysiłki mające na celu pochwycenie liderów Islamskiego Ruchu Uzbekistanu – Tahira Jułdaszewa i Dżumy Namangani. W tym celu SBN nawiązała kontakt z tureckimi służbami specjalnymi oraz prosiła o pomoc komendantów polowych mudżahedinów afgańskich walczących z talibami.

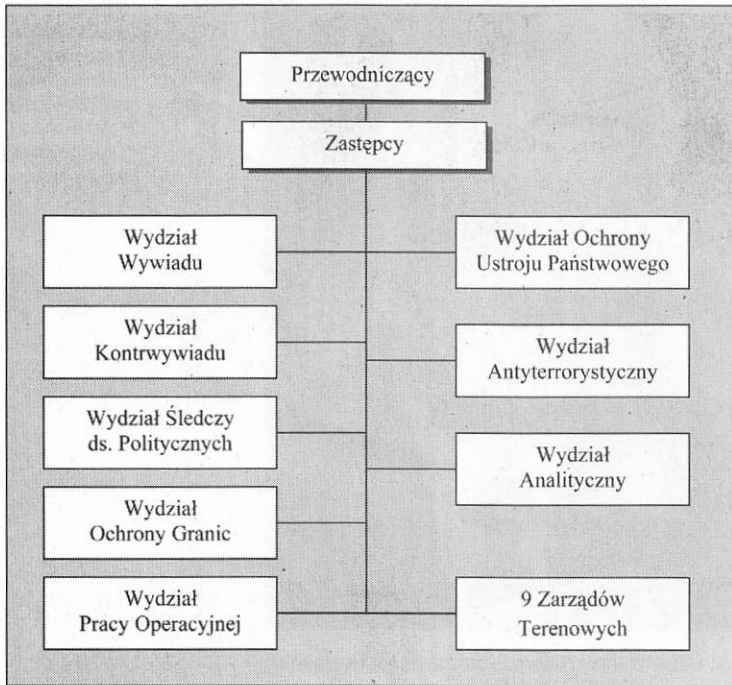
Instruktorzy SBN pomagali w Afaganistanie m.in. oddziałom mudżahedinów dowodzonych przez Achmada Szaha Masuda oraz generała Dostuma. Służba ta prowadziła także bezpośrednie działania przeciwko reżimowi talibów w Kabulu. Warto podkreślić, że prezydent Uzbekistanu

Rustam Inojatow (ur. 1944) Ukończył filologię irańską na uniwersytecie w Taszkencie. Podczas studiów pracował fizycznie, jako betoniarz. Po skończeniu uczelni odbył służbę wojskową, następnie wstąpił do KGB. Służył na różnych stanowiskach oficerskich w uzbeckim KGB, a następnie w I Zarządzie Głównym Komitetu. W latach 1976 – 1981 pracował pod przykryciem w rezydenturze KGB w Kabulu. Od 27 czerwca 1995 r. nieprzerwanie kieruje SBN Uzbekistanu. Jest znawcą historii, kultury i literatury krajów wschodniej i centralnej Azji. Biegłe włada nie tylko językiem rosyjskim, ale również perskim i angielskim.

Oprac. K. Kraj

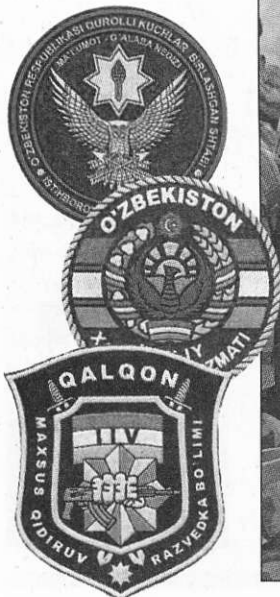

- Islam Karimow był wśród pierwszych przywódców państw, którzy poparli amerykańską interwencję w Afganistanie w 2001 r. oraz udostępnił Amerykanom bazę lotniczą na terytorium swego kraju. Możemy więc stwierdzić, że od tego czasu datuje się ścisła współpraca SBN z zachodnimi służbami, przeciwko wspólnemu wrogowi - talibom w Afganistanie.

Prowadząc wspólne działania z innymi służbami poradzieckich państw Azji Centralnej funkcjonariusze i żołnierze służb uzbeckich walczyli w latach 1992 - 1995 z oddziałami islamistów w Tadżykistanie⁴. W 1999 r. uzbecy specjaliści wspierali swoich kirgiskich kolegów w tłumieniu spisku islamistów w ramach tzw. wydarzeń batkeńskich. W operacji tej brali udział żołnierze uzbeckiego specnazu oraz wojska ochrony pogranicza.

Działając wewnątrz kraju, antyterrorystyczny pododdział SBN tłumiał manifestacje opozycji wielokrotnie używając broni. Miało to miejsce między innymi w Taszkencie, w 1992 r., gdzie została rozbita manifestacja partii Jedność („Birlik”). Siedem lat później antyterrorystyci SBN szturmowali autobus z zakładnikami, których wzięli bojownicy Hizb - ut Tahrir. W wyniku szturm zginęło kilkoro zakładników oraz trzech antyterrorystów. Zabitych zostało trzech terrorystów, a pięciu zostało schwytanych.

Zajmując się problematyką uzbeckich służb specjalnych warto wspomnieć, że w chwili tworzenia Centrum Antyterrorystycznego państw WNP w 2000 r. wydawało się, że pododdziały specjalne Uzbekistanu będą brały aktywny udział w jego działalności. Tak się jednak nie stało; warto zauważyć, że od 2002 r. roku uzbecy antyterrorystyci nie uczestniczą zbyt aktywnie w ćwiczeniach organizowanych przez Centrum Antyterrorystyczne WNP. Być może Uzbecy postanowili utajnić przed swymi kolegami w WNP in-

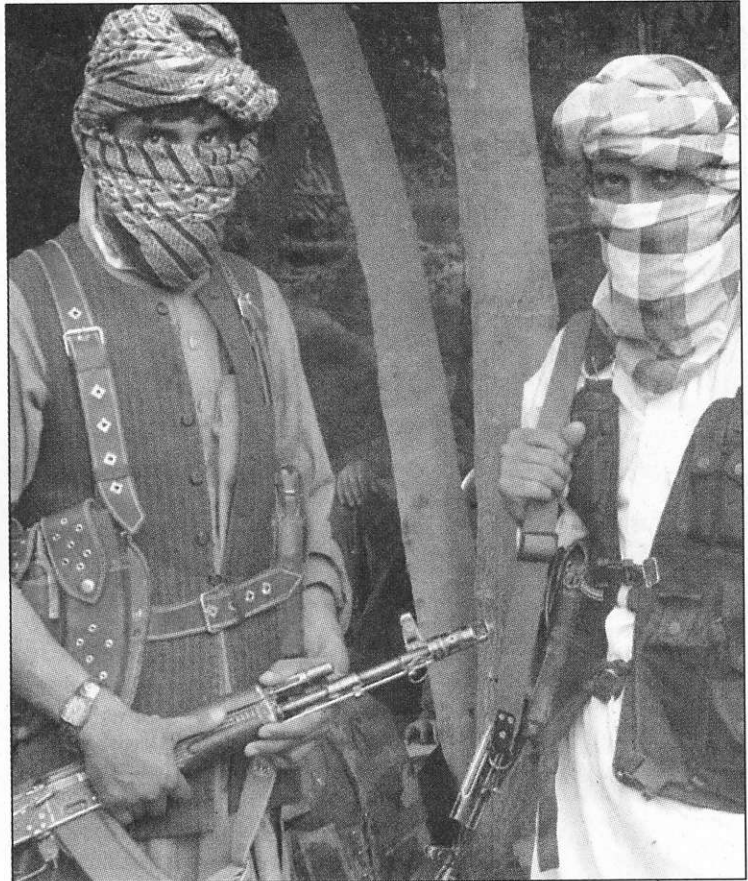
formacje o swoich antyterrorystach, być może ze względu na uczestnictwo w CA antyterrorystów z Tadżykistanu lub z uwagi na rolę odgrywaną przez instruktorów zachodnich w szkoleniu własnych oddziałów. Według różnych źródeł, jednostki specjalne Uzbekistanu były szkolone przez amerykańskich instruktorów. Żołnierze tych jednostek przechodzili także przeszkolenie w ćwiczebnych centrach Włoch i Niemiec. Pomocy w zakresie szkolenia udzielali im również Brytyjczycy oraz Turcy.

Uzbekistan jest także członkiem Szanghajskiej Organizacji Współpracy i uczestniczy w Regionalnej Strukturze Antyterrorystycznej SOW. Warto nadmienić, iż pierwszym dyrektorem Komitetu Wykonawczego RSA SOW był uzbecki generał SBN Wiaczesław Kasymow.

Prawdopodobnie w Uzbekistanie funkcjonują obecnie oddział specjalnego przeznaczenia SBN „Kobra”, a w MSW batalion specnazu „Bars”. W składzie sił zbrojnych znajdują się 17. Brygada Desantowo-Szturmowa, Batalion Specjalny rozlokowany we wschodnim okręgu wojskowym oraz Brygada Szybkiego Reagowania. Te jednostki specjalne aktywnie działały podczas wydarzeń 2005 r. w Andidżanie (tzw. kolorowe rewolucje).

Na uwagę zasługuje fakt, iż czele SBN od szesnastu lat stoi ten sam człowiek – Rustam Inojatow, były kadrowy oficer KGB. Jak można wnioskować z owej „długowieczności” – wybitny znawca swojego rzemiosła i sprawny polityk. Jego siła polityczna wynika najprawdopodobniej ze sprawowania przywódczej roli w grupie przedstawicieli siłowych struktur Uzbekistanu. Ponadto w klanowym systemie społecznym Uzbekistanu jego pozycja została wzmocniona odpowiednim mariażem córki, wydanej za syna Botira Parpijewa.

System służb specjalnych Uzbekistanu jest chyba najsilniej utajniony spośród państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego. Zdobycie informacji o uzbeckich służbach specjalnych jest bardzo utrudnione, gdyż nie pojawiają się one praktycznie nigdzie. Nie ma ich ani w lokalnej (uzbeckiej) prasie ani też w elektronicznych środkach masowego przekazu. Ludzie tych służb mają zakazane kontakty z dziennikarzami. Inojatow nie udziela żadnych wywiadów. Aby uzyskać o nich jakąkolwiek informację należy zwrócić się do MSZ, za pośrednictwem faksu, który zostaje przekazany tą drogą Służbie Bezpieczeństwa Narodowego. A w Uzbekistanie, przynajmniej oficjalnie, nie istnieje od ponad dziewięciu lat cenzura. SBN nie posiada własnej strony internetowej, zaś dane zamieszczone na stronach uzbeckiego MSW są stosunkowo skąpe. Na przykład w ambasadzie Uzbekistanu

Uzbecy rebelianci

w Moskwie nie ma stanowiska attache wojskowego.

Badając problematykę służb specjalnych Uzbekistanu, możemy stwierdzić, że obecnie mają one dwóch wpływowych partnerów – Federację Rosyjską i Stany Zjednoczone. Z obydwoma tymi państwami uzbeckie służby współpracują w zakresie walki z międzynarodowym terroryzmem i zagrożeniami niesionym reżimowi Islama Karimowa przez radykalne organizacje islamskie oraz świeckie. Współpraca z Rosjanami obejmuje sprawy szkoleniowe oraz spotkania w ramach Rady Szefów Służb Specjalnych WNP, a zakres współpracy z Amerykanami (co prawda obecnie już ograniczonej) dotyczy kwestii użyczenia USA uzbeckich baz wojskowych oraz rozmieszczenia na terytorium republiki amerykańskich centrów nastuchowych SIGINT.

1. Podobno jeden z przywódców IRU, jej komendant polowy Dżuma Chodżijew (Namangani) zginął w 2001 r. podczas amerykańskich bombardowań Afganistanu.

2. Z kadr byłego KGB nie skorzystały także Łotwa, Litwa i Estonia.

3. Wojska podległe ministerstwu obrony znajdują się... na trzecim miejscu pod względem liczebności.

4. Musimy pamiętać o silnych tarcjach pomiędzy Tadżykistanem oraz Uzbekistanem, którego władze podejrzewają Tadżyków o separatyzm.

Kazimierz Kraj, dr nauk humanistycznych, wykładowca Katedra Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, specjalista w zakresie problematyki bezpieczeństwa, jak też historii służb specjalnych, zwłaszcza rosyjskich i radzieckich.